

Lietuvoje žuvis migruos be kliūčių

Migruojančioms žuvims statomi žuvitakiai ir jie veikia efektyviai. Neseniai Vilnios upėje atliktas eksperimentas: 26 žuvis paženklintos akustiniais ir išoriniais žymekliais, o vėliau nustatyta, kad visos į žuvitakį įplaukusios žymėtos žuvis sėkmingai įveikė Rokantiškių užtvanką.

Siek tiek istorijos

Visais amžiais žmonės stengėsi kaip įmanydami pasinaudoti vandens ištekliais. Todėl upėse buvo ir tebėra statomos užtvankos, o ežerų vandens lygis – keliamas. Užtvankos dažniausiai naudojamos žemiau jų esantiems miestams nuo potvynių apsaugoti, požeminio vandens lygiui pakelti ir taip vandens atsargoms vandenvietėse padidinti. Jos reikalingos laivybai, drėkinti, gyvulininkystei, rekreacijai, žuvininkystei ir hidroenergetikai, taip pat maisto, popieriaus, metalurgijos ir kitoms pramonės šakoms, kurioms būtinas vanduo.

Iki XX amžiaus antrosios pusės Lietuvoje sparčiai ir intensyviai buvo vykdomi upių ir upelių nuotėkio reguliavimo darbai: tiesinamos vagos, statomos užtvankos, kurios buvo reikalingos žemės ūkio gamybai plėsti.

Dėl to migruojančioms žuvims buvo užkirsti keliai į aukštupiuose esančias nerštavietes ir pablogintos biologinės jų vystymosi sąlygos, nes užtvankų projektuose nebuvo numatytos žuvų pralaidos. XX amžiaus paskutinį dešimtmetį sumažėjus bebrų kailių paklausai, upėse ir upeliuose pradėjo sparčiai daugėti bebrų užtvankų, kurios taip pat pablogino žuvims migracijos sąlygas.

Pastebėjus, kad žuvų ištekliai labai mažėja, imtasi veiksmų juos atkurti. Lietuvoje po Antrojo pasaulinio karo pradėtos steigti naujos žuvininkystės įmonės, kurios tuo ir užsiėmė.

1980 m. prie Tauragės užtvankos Jūros upėje buvo pastatytas pirmasis žuvų migracijos įrenginys su žuvų keltuvu. Nuo 1980 iki 2014 m. sausio 1 d. šalies teritorijoje pastatytos 24 žuvų pralaidos. Jos buvo statomos įvairių konstrukcijų. Ekonomiškiausias ir žuvims tinkamiausias žuvų pralaidos yra natūralios vagos akmenų-betono žuvitakiai, kurie ir sudaro didžiąsą dalį Lietuvoje pastatytų žuvitakių.

Tam, kad būtų sudarytos palankios sąlygos migruojančių žuvų ištekliams atkurti ir gausinti, reikėjo sukurti tinkamus teisės aktus, reglamentuojančius žuvų išteklių apsaugą nuo neigiamo antropogeninio ir biologinio poveikio.

1998 m. patvirtinta lašišų išteklių atkūrimo ir apsaugos Lietuvos vandenynse programa. 2003 m. patvirtinta šlakio išteklių atkūrimo programa, nustatyti aplinkosaugos reikalavimai saugomų ir globojamų žuvų rūšių migracijos keliuose. 2004 metais Van-

dens įstatyme nustatytas draudimas statyti užtvankas Nemuno upėje ir ekologiniu bei kultūriniu požiūriu vertingose upėse.

2010 m. Vyriausybė patvirtino pagrindinių žuvų migracijos sąlygų gerinimo darbų vietų sąrašą Nemuno, Ventos ir Lielupės upių baseinuose.

Žuvų migracijos sąlygos gerėja

Siekdama toliau gerinti migracines sąlygas, žuvų išteklių būklę Lietuvoje, Žuvininkystės tarnyba 2013 m. pabaigoje pastatė žuvų pralaidą Sausdravo upės užtvankoje (Plungės r.) ir rekonstravo žuvų migracijos taką Vilnios upėje (prie Rokantiškių užtvankos), 2014 m. pabaigoje pastatė žuvų pralaidą Kražantės upės užtvankoje Kelmėje.

Rokantiškių užtvankos žuvitakis.

Šias veiklas Žuvininkystės tarnyba įgyvendina pagal projektą „Žuvų pralaidų įrengimas prie esamų Kražantės ir Sausdravo upių užtvankų bei pralaidos rekonstrukcija Vilnios upėje“, Nr.3FNF-0-12-01-PR001, finansuojamą Europos žuvininkystės fondo ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis.

Minėtos trys upės, kuriose pastatytos žuvų pralaidos, yra Nemuno upių baseine. Šis baseinas ypač svarbus Lietuvoje vertingoms migruojančių žuvų rūšims – lašišoms, šlakiams, europiniams unguriams, aštriašnipiams eršketams, žiobriams ir kt. Šios žuvis migruoja tiek į nerštavietes upių aukštupiuose, tiek į maitinimosi vietas Kuršių mariose, Baltijos jūroje.

Tyrimai patvirtino – žuvitakiai veikia efektyviai

Šių metų spalį Žuvininkystės tarnybos specialistai, kartu su Gamtos tyrimų centro mokslo darbuotojais įgyvendindami minėtą projektą, Vilnios upėje (prie Rokantiškių užtvankos) pradėjo vykdyti lašišinių žuvų migracijos stebėseną, kurios tikslas – įvertinti rekonstruoto žuvitakio efektyvumą. Vienas

Ženklinto šlakio paleidimas į laisvę.

moderniausių būdų, kuris taikomas žuvitakių funkcionavimo tyrimams atlikti, yra akustinė telemetrija.

Taikant šį metodą, žuvis ženklinamos akustiniais žymekliais ir per žuvų pralaidoje įmontuotus telemetrinius akustinius imtuvus stebima, ar sužymėtos žuvis migruoja per žuvų pralaidas. Pirmąją mokslinės stebėsenos dieną buvo pagautos ir sužymėtos 26 lašišinės žuvis.

Lapkričio viduryje nuskaičius akustinių imtuvų duomenis, nustatyta, kad žuvitakis yra efektyvus, nes visos į jį įplaukusios žymėtos žuvis sėkmingai jį perplaukė.

Ilgametė patirtis neleidžia klysti atkuriant žuvų išteklius

Siekiant gausių žuvų išteklių šalies vandenyse reikia susijusias veiklas vykdyti integruotai. Būtina gerinti migracijos sąlygas, Lietuvos vandens telkinius išvinti vertingomis žuvų rūšimis. Šiuos darbus privalu vykdyti, nes išteklių būklę lemia ne tik besikeičianti aplinka, bet ir žmogaus veikla, brakonieriai, žuvų ligos, gyvūnai ir paukščiai, mintantys žuvimis.

Žuvininkystės tarnyba turi ilgametės gamybinės patirties ir naujai žvelgia į žuvininkystę, gerindama rūšinę veisiamų žuvų struktūrą ir pirmenybę teikdama retoms, verslininkų ir mėgėjų vertinamoms žuvų rūšims, tobulindama esamas technologijas ir diegdama naujas. Tuo siekiama, kad į vandens telkinius būtų išleisti tik gyvybingi, paauginti uždaroje vandens apytakos sistemoje ar atvirose vandens telkiniuose (tvenkiniuose ir baseinuose), adaptuoti prie natū-

Išleidžiami europinių ungurių jaunikliai.

ralių sąlygų žuvų jaunikliai.

Įvairiuose Lietuvos regionuose išsidėsčiusiose šešiuose technologiskai moderniuose Žuvininkystės tarnybos gamybos padalinuose veisiamos ir auginamos 17 rūšių žuvis ir vėžiai (šlakiai, lašišos, margieji upėtakiai, kiršliai, sykai, seliavos, šamai, aštriašnipiai eršketai, sterka, lydekos, lynai, vėgėlės, unguriai, plačiažnypliai vėžiai ir kitos rūšys).

Kasmet užauginama ir išleidžiama į Lietuvos valstybinius vandens telkinius net 26–28 mln. vienetų įvairių rūšių žuvų. Tai sudaro daugiau nei 83 proc. Lietuvoje dirbtinai įveisiamų žuvų. Pagal patvirtintas žuvų įveisimo normas, kiekvienais metais žuvis išleidžiamos į 45 tūkst. hektarų vandenių plotą (ežerus, marias ir tvenkinius). Išskirtinis dėmesys skiriamas migruojančioms žuvims. Per metus Žuvininkystės tarnyba į Lietuvos upes įveisia vidutiniškai apie 400 tūkst. vienetų lašišinių žuvų jauniklių, virš 10 tūkst. vienetų aštriašnipių eršketų. Įstaiga, įgyvendindama europinių ungurių išteklių atkūrimo planą Lietuvoje, per ketverius metus išleido daugiau nei 2,25 mln. europinių ungurių jauniklių į daugiau kaip 110 valstybinių ežerų ir tvenkinių.

Pastaruosiu metu žuvų išteklių atkūrimo ir žuvininkystės plėtos galimybės labai išsiplėtė dėl tarptautinio bendradarbiavimo. Siekiant atkurti per pastarąjį šimtmetį išnykusius ar sumažėjusius atitinkamų žuvų išteklius Baltijos jūroje, būtinas valstybių, esančių šalia Baltijos jūros, bendradarbiavimas ir kiekvienos jų indėlis siekiant šio tikslo.

Bendradarbiaujant su Vokietija, Lenkija, Latvija, Estija, Danija siekiama atkurti vertingų žuvų rūšių, tokių kaip aštriašnipių eršketų, išteklius Baltijos jūroje.

Siekiant atkurti žuvų išteklius reikia ne tik fizinio darbo, bet ir lėšų. Tam Žuvininkystės tarnyba sėkmingai naudoja Europos Sąjungos fondų paramą. Tikimasi, kad tarptautinis bendradarbiavimas ir dar didesnės Europos Sąjungos finansavimo galimybės žuvininkystei ir toliau leis saugoti ir gausinti žuvų išteklius Lietuvoje.

(Užs. AVIS-161)